

Fakultet za Ekonomiju, Finansije i Administraciju

Univerzitet
Singidunum

Jedno viđenje problema zapošljavanja mladih u Srbiji

Student: Dragutinović Stefan

U Beogradu 28.06.2007 godine

Sadržaj

- Uvod
- Obrazovanje
- Neinformisanost
- Samozapošljavanje
- Neangažovanost ili nemar nadležnih institucija
- Predrasude i pasivnost mladih
- Nepostojanje dugoročne strategije za rešavanje problema nezaposlenosti mladih
- Istraživanje problema
- Zaključak
- Literatura

Uvod

Zapošljavanje mladih predstavlja jedno od gorućih pitanja Srbije. Podaci o zaposlenosti mladih su poražavajući. Prema evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje, stopa zaposlenosti mladih u Srbiji je izuzetno niska i ona iznosi oko 18,7 procenata od ukupnog broja zaposlenih, dok je u zemljama Evropske unije taj procenat znatno veći i on iznosi oko 40 procenata. Jedan od uzroka ovakvog stanja je i nemar države prema mladima i njihovoj budućnosti. Posledica niske nezaposlenosti i nemanje perspektive je odlazak najkvalitetnije mlade radne snage u druge države u potrazi za zaposlenjem i boljim životom.

Ključni problemi koji se tiču zapošljavanja mladih, a na koje treba da se obrati posebna pažnja su: **obrazovanje mladih, neinformisanost, samozapošljavanje, neangažovanost ili nemar nadležnih institucija, predrasude i pasivnost mladih i nepostojanje dugoročne strategije države za smanjenje nezaposlenosti mladih.**

Obrazovanje

Obrazovanje koje se stiče u srednjim školama i fakultetima još uvek nije prilagođeno svetskim standardima i ne osposobljava adekvatno pojedinca za rad u struci. Postojeći obrazovni sistem, nastavne metode i mnogi nastavni programi ustanovljeni su tokom perioda socijalizma, od 1945. do 2000. godine. Do nekih reformi u obrazovanju je i došlo tokom devedesetih godina, ali te reforme nisu odražavale prave potrebe društva, odnosno nisu proizvele korenite promene u obrazovanju koje su bile neophodne za unapređenje obrazovnog sistema u zemlji. Sistem obrazovanja u Srbiji ostavljen je bez implementiranog mehanizma za oporavak i razvoj.

Raslojavanje, siromašenje društva i ekonomska nestabilnost stvorili su pogrešan sistem vrednosti. Usled nedostatka materijalnih sredstava i borbe za egzistenciju, došlo je do degradiranja kvaliteta obrazovnih sadržaja, nastavnog kadra i deficita u obrazovanju u svakom pogledu. U poslednjoj deceniji pristupilo se ozbiljnim reformama koje su imale za cilj da kompletno izmene dosadašnji obrazovni sistem i da ga približe obrazovnim sistemima razvijenih zemalja.

Osnovno pravo svih građana, pre otpočinjanja njihove profesionalne karijere je da pruži mogućnost da steknu potrebna znanja i veštine koje bi im omogućile da na adekvatan i kompetentan način obavljaju poslove za koje su se opredelili. Stečena znanja moraju da budu dovoljno primenjiva na tržištu rada i u skladu sa potrebama društva. Kvalitet obrazovanja mora biti podvrgnut stalnoj kontroli i usavršavanju.

„Institucije formalnog obrazovanja moraju pružiti svu neophodnu teorijsku osnovu koja treba da bude komplementarna sa praktičnom primenom znanja i veština. Formalno obrazovanje se ne sme zasnivati isključivo na neprimenjivim znanjima”¹. Mladima treba da se omogući da steknu znanja koja će im pružiti prilagodljivost na tržištu rada i lakšu adaptaciju na poslovno okruženje.

¹ www.paad.org.yu/akcioni%20plan/youth_policy_i_akcioni_plan.pdf

Neformalno obrazovanje u vidu stručnih praksi ili nekih uskostručnih delatnosti, koje bi u većoj meri osposobilo kandidata za njegovo buduće radno mesto i olakšalo proces dobijanja posla, nije dovoljno prisutno u našem obrazovnom sistemu. Neformalno obrazovanje predstavlja obrazovnu aktivnost sa određenim saznavnim elementima van okvira ustanovljenog formalnog obrazovnog sistema sa ciljem da pruži dodatno obrazovanje, da razvije samostalnost, profesionalizam i radne navike. Realizatori neformalnog vida obrazovanja bi trebali da budu: studentski klubovi, studentska udruženja, fakulteti, srednje škole, preduzeća i sve druge organizacije koje imaju koristi od realizovanja ovakvih aktivnosti. Pod ovakvom vrstom edukacije se podrazumevaju: seminari, treninzi, kreativne radionice, stručne prakse, ogleđi itd.

Glavni problem u realizovanju ovakve ideje jeste ograničena ponuda organizacija koje se bave neformalnim obrazovanjem kao i nezainteresovanost postojećih institucija, poput državnih fakulteta, da ovakvu zamisao primene u praksi. Pomenuti programi i organizacije su slabo prisutni u javnosti, tako da mladi koji su zainteresovani za neformalan vid edukacije nisu dovoljno obavješteni o njima ili su ovakve informacije dostupne veoma malom broju studenata ili učenika. Slaba je i nezadovoljavajuća saradnja između škola i srodnih organizacija u primeni zamisli o neformalnoj edukaciji, kao i institucija koje se bave statusom mladih u društvu. Posledica nemara nadležnih ustanova, kako državnih tako i privatnih, jeste nedovoljno promovisan i vrednovan volonterski rad.

Formalno obrazovanje u okruženju sa sve bržim promenama se znatno sporije menja u skladu sa potrebama društva i to je ujedno i osnovna mana formalnog obrazovanja. Zbog nedostatka efikasnog modela fleksibilnog formalnog obrazovanja, neformalna edukacija je ta koja direktno smanjuje jaz između postojećeg i potrebnog obrazovanja sa željama mladih ljudi.

Kako bi se unapredio postojeći vid neformalnog oblika obrazovanja, potrebno je da se ozbiljno pristupi njegovoj temeljitoj reformi. Cilj ovih reformi jeste da se omogućí intezivnija saradnja srednjih škola i univerziteta sa državom kao i sa raznim drugim organizacijama koje se bave neformalnim oblikom obrazovanja. Takođe treba podržati i podstaći učešće mladih u kreiranju raznih obrazovnih programa i obuka. Treba istaći značaj vrednovanja volonterskog rada, kao i stečenih znanja i veština tokom aktivnosti mladih van klasičnog obrazovnog sistema.

Visok je procenat mladih koji dolaze na tržište rada bez kvalifikacija. Po nekim podacima taj procenat iznosi oko 32,48 procenata od ukupnog broja mladih ljudi u Srbiji. Najveći broj nezaposlenih osoba mladih od 30 godina ima srednju stručnu spremu. Situacija je ostala nepromenjena i tokom 2006. godine. „Od ukupnog broja nezaposlenih koji se nalaze na evidenciji Nacionalne službe za zapošljavanje na teritoriji cele zemlje, 16,8 % su osobe između 19 i 25 godina, od kojih 30,3 % ima srednju stručnu spremu”.²

Na povećanje broja mladih ljudi koji su adekvatno pripremljeni za tržište rada utiču i privatni univerziteti, koji rado prihvataju najnovije svetske standarde u obrazovanju i sprovode ih u delo. Na taj način omagućavaju stvaranje novih mladih i ambicioznih kadrova sa potrebnim znanjima da uspešno otpočnu svoju profesionalnu karijeru.

² http://www.startyourcareer.info/download/2007/Konferencija_INFO.pdf

Neinformisanost

Neadekvatna informisanost mladih o potencijalnim mogućnostima zapošljavanja po završetku njihovog školovanja čini put ka traženju prvog posla znatno težim. Nepostojanje povezanosti između državnih institucija sa udruženjima studenata i učenika, kao i sa institucijama za organizovanje slobodnog vremena mladih na nivou Srbije onemogućava mladima da dobiju adekvatne informacije o budućem zaposlenju.

Pojedine institucije, poput pojedinih fakulteta ili nevladinih organizacija predstavljaju izuzetak od ovog pravila. Većinu podataka o mogućem zaposlenju, do kojih studenti i đaci dolaze, su na nivou ličnih kontakata ili preko malobrojnih specijalizovanih časopisa na ovu temu, što nije dovoljno.

Institucije poput srednjih škola i univerziteta ne rade ništa u cilju pružanja adekvatnih informacija mladima o budućem zaposlenju. U razvijenim zemljama sveta, srednje škole i univerziteti organizuju posebne seminare i radionice u svojim prostorijama, gde pozivaju kako državne tako i privatne institucije da uzmu učešće u informisanju mladih o budućim profesionalnim pozivima. Uspostavljanje ovakve saradnje u interesu je svih strana.

Mladi ljudi po ulasku na tržište rada, suočeni sa nemogućnošću da dođu do informacija o mogućim zaposlenjima, bivaju demoralisani i polako odustaju od traženja posla čekajući da posao nađe njih.

Protekli period izolacije naše zemlje imao je jak uticaj na kulturu i organizovanje slobodnog vremena mladih. Umesto da mladi rade na sebi kako bi se usavršavali na raznim poljima i prihvatili ideju konstantnog usavršavanja i učenja (life long learning), oni se predaju raznim porocima i ideji doživotnog izdržavanja od strane roditelja. Posledica izolacije jeste i onemogućavanje mladima da posećuju i prate razne obrazovne sadržaje u inostranstvu, prekid saradnje sa drugim državama i njihovim udruživanjima, slaba saradnja u programima razmena studenata kao i onemogućen pristup raznim drugim obrazovnim programima.

Pisani mediji predstavljaju značajan izvor informacija koje budućim učesnicima na tržištu rada u mnogome olakšavaju proces zapošljavanja. Reči hvale se ne mogu uputiti elektronskim medijima koji zauzimaju simboličnu ili nikakvu ulogu u rešavanju ovog gorućeg pitanja.

Suština pitanja informisanosti mladih o mogućnostima zaposlenja jeste pružanje svih neophodnih informacija koje bi im olakšale proces traženja posla. Mladi ljudi koje ulaze na tržište rada po prvi put ne treba da sede skrštenih ruku i da čekaju da posao traži njih već da se intenzivnije angažuju u traženju svog prvog posla.

Samozapošljavanje

U poslednjoj deceniji, osim sporadičnih izuzetaka koji su uspeli da implementiraju željene ideje, njihovo ozbiljnije uključivanje mladih u proces samozapošljavanja je nedovoljno. Nedovoljan je broj mladih ljudi koji su uspeli da osnuju sopstveni posao i znatno je manji nego u razvijenim zemljama sveta. Država treba da stane iza ideja mladih o pokretanju sopstvenih poslova i da im pruži svu neophodnu pomoć kako bi svoje ideje sproveli u delo.

Država se u prošlosti nije aganžovala u dovoljnoj meri na afimisanju ideje preduzetništva kod mladih.

Suština svakog projekta samozapošljavanja i razvijanja preduzetništva jesu ideje, koje kod mladih u Srbiji ne nedostaju. Međutim, većina mladih već kod prve prepreke odustaje, najčešće zbog velike razlike koja postoji između izrade početne ideje i njene primene. Put od ideje do njene realizacije nije lak put.

Uzrok nedovoljnog angažovanja mladih u razvijanju preduzetništva može se naći i u nepostojanju adekvatne obuke ili stečenih znanja iz poslovnih, preduzetničkih i menadžerskih veština, što nas opet vraća na pitanje reforme obrazovanja. Ako bi se u okviru posebnog predmeta u srednjim stručnim školama i pojedinim univerzitetima usvajala preduzetnička znanja i veštine ili uveo model virtuelnih preduzeća, učenici i studenti bi već bili ohrabreni da po završetku srednji škola i fakulteta otpočnu sa prvim samostalnim koracima na tržištu rada. Kada bi se tome dodalo i poznavanje tržišta rada i veština aktivnog traženja posla, mladi bi bili u značajnoj meri osposobljeni za snalaženje na tržištu rada.

Država treba da transparentno nastupi i napravi dostupnim sve informacije i pogodnosti koje će biti od pomoći za razvoj preduzetništva kod mladih. Najčešći razlog koji mladi navode kao nemogućnost ostvarivanja samozapošljavanja jeste nedostatak finansijskih sredstava. Država treba svojim delovanjem prepreke, koje mladi navode kao nepremostive, učiniti podnošljivijim ili, u najboljem slučaju, da ih ukloni.

Neangažovanost ili nemar nadležnih institucija

Neodgovarajuća angažovanost institucija poput srednjih škola i fakulteta, studentskih i učeničkih organizacija u pomaganju i savetovanju budućih učesnika na tržište rada u znatnoj meri otežava njihovo snalaženje. Nepružanje pomoći institucija od kojih se pomoć najviše očekuje u mnogome otežava preorjentisanje mladih ljudi sa uloge studenta ili učenika, na ulogu zaposlenog. U Srbiji to više predstavlja nemar, pošto su, po izlasku iz obrazovnih ustanova, učenici ili studenti ostavljeni sami sebi da se snalaze u potpuno novom i njima nepoznatom okruženju.

Obrazovne ustanove su dužne da pružaju informacije i savete koji su neophodni mladima, kako bi im po završetku školovanja omogućili realnije sagledavanje situacije na tržištu rada. U Srbiji većina obrazovnih institucija nije zainteresovana za sudbinu njihovih studenta ili učenika po završetku školovanja i napuštanja tih ustanova, što predstavlja veliku grešku. Mladima su potrebne smernice koje mogu značajno da im pomognu u snalaženju na tržištu rada. Te smernice studenti ili učenici mogu da dobiju kroz savetovanja ili seminare u njihovim matičnim obrazovnim ustanovama. Mladi koji ne uspeju da nađu posao po završetku školovanja obično završavaju na Zavodu za zapošljavanje, od koga imaju veoma malo ili, najčešće, nikakvu pomoć.

Ako već obrazovne ustanove nisu zainteresovane za sudbinu njihovih polaznika studenti i učenici trebaju da se sami organizuju kroz razna udruženja, u cilju pružanja pomoći mladima koji završavaju školovanje. Univerziteti i srednje škole trebaju bezuslovno da podrže ovakve inicijative svojih učenika i studenata, pružajući im svu potrebnu pomoć kako bi uspešno realizovali ovakav program.

Takođe nevladine organizacije trebaju da se značajnije aktiviraju u pružanju pomoći mladima oko zapošljavanja, i to ne samo svršenim studentima ili učenicima već i mladima koji su bez obrazovnih kvalifikacija. Oni su ujedno i najrizičnija grupa, za koju, ukoliko ne dobiju pomoć od strane države, nevladine organizacije predstavljaju jedinu nadu.

Predrasude i pasivnost mladih

Veliki broj mladih pre nego što stupe na tržište rada su vidno demoralisani i ne očekuju da će uspeti da nađu zaposlenje. Posledica ovakvog mišljenja mladih proističe iz raznih predrasuda. Te predrasude se odnose na način na koji se zaposlenje dobija. Većina mladih veruje da ako nemaju „vezu“ u vidu posrednika ili novca da kupe radno mesto, taj posao neće dobiti. Takođe, jedna od čestih predrasuda se odnosi na fizički izgled kandidata odnosno kandidatkinje.

Posledice predrasuda mogu da budu takve da budući kandidati odustaju od traženja posla smatrajući da su diskriminisani. Verovatno postoje slučajevi gde su ovakvi stavovi opravdani, ali to ne treba da obeshrabruje ljude na početku svojih profesionalnih karijera da nastave da traže posao.

Pasivnost mladih u traženju posla je problem sa kojim se susreću mladi, ali ovog puta ovakav problem sami iniciraju. Ekonomska zavisnost od roditelja pospešuje ovakav stav mladih, pošto im je pruženo sve što požele bez sopstvenog rada i zato nemaju želju da napuste ovakava način života. Kad bi roditelji uvideli ovaj problem i na vreme uticali na svoju decu da se osamostale i da bar finansiraju deo svojih potreba, broj nezaposlenih među mladima bi se smanjio.

Nepostojanje dugoročne strategije za rešavanje problema nezaposlenosti mladih

U cilju smanjenja nezaposlenosti mladih i njihovog osamostaljivanja mora se formulisati strategija i konkretne mere politike zapošljavanja mladih, među kojima bi prioritet imale:

- „Omogućavanje poreskih olakšica za preduzeća koja zapošljavaju mlade,
- Smanjenje potrebnih uslova za dobijanje radnih mesta za mlade, što se odnosi na prethodno stečene radne prakse i iskustva,
- Razvijanje preduzetničkog duha među mladom populacijom, u funkciji samozapošljavanja³

Kao glavna prepreka ozbiljnijem rešavanju problema nezaposlenosti kod mladih jeste odsustvo bilo kakve dugoročne državne strategije kojom bi se na nacionalnom nivo rešavalo ovo goruće pitanje.

„Pored identifikacije ključnog problema moraju se identifikovati organizacione potrebe koje se moraju ispuniti, a one su:

³ www.fens.org.yu/Dokumenta/Deklaracija%20o%20participaciji.doc

- Stvaranje relevantnog državnog tela za brigu o mladima,
- Određivanje budžeta za finansiranje projekata i programa za mlade,
- Izrada zakonske regulative koja bi regulisala omladinsko organizovanje⁴

Nepostojanjem ovih preduslova za uspešno rešavanje prevelike nezaposlenosti kod mladih je prouzrokovalo da mladi postanu neprepoznata, najveća marginalizovana grupa u Srbiji. Njima se na propisan način ne bavi ni jedno posebno vladino telo. Ne postoji inicijativa za koordinacijom i saradnjom različitih ministarstava u pristupu problemima mladih i njihovom rešavanju.

Kroz buduću strategiju zapošljavanja mladih treba staviti akcenat i na rešavanju problema loše segmentacije obrazovnih profila. Treba ustanoviti koji su obrazovni profili najpotrebniji državi Srbiji i da se radi na njihovoj promociji. Kvote za upis na svim fakultetima treba da budu revidirane i da se ustanove nove kvote. Obrazovni sistem u Srbiji ne sme da gomila obrazovne kadrove za koje je tražnja mnogo manja od ponude, već treba da se fokusira na promociju onih obrazovnih profila kod kojih je tražnja veća od ponude. Na ovaj način država može doprineti da se pitanje zapošljavanja mladih postavlja u budućnosti.

Država treba da stimuliše privatni sektor da više zapošljava mlade kroz razne olakšice pre svega poreske. Uvođenjem poreskih olakšica mnoga privatna preduzeća bi uvidela dvostruke koristi od zapošljavanja mladih, što bi prouzrokovalo porast tražnje za kvalitetnim mladim kadrovima, tako da bi takva preduzeća imala ekonomsku korist od zapošljavanja mlade osobe i dobila bi perspektivnog i kvalitetnog mladog zaposlenog.

Neophodno je da država utiče na smanjenje potrebnih uslova za dobijanje radnih mesta za mlade, kao na primer prethodno radno iskustvo, kako mladi ne bi bili diskriminirani na tržištu rada. Svaki mladi budući kandidat za zaposlenje koji bi pored diplome imao dodatne aktivnosti predstavljene u dodatku diplome kao i urađene prakse tokom studija u svakom slučaju bi mu koristile tokom konkurisanja za prvi posao i u znatnoj meri uvećalo šanse da isti posao i dobije.

Postojanje državne strategije ima za cilj da ne svrstava mlade u manje kvalifikovanu radnu snagu usled nedostatka radnog iskustva, već da ih podstakne da dodatnim aktivnostima uvećaju svoje šanse za dobijanje zaposlenja. Takođe ovim potezom država ne treba da diskriminiše ostale učesnike na tržištu rada, već da pruži ravnopravan tretman mladima u odnosu na druge učesnike na tržištu rada.

Kako problem nezaposlenosti mladih ne bi otvarale neke buduće generacije neophodno je da se osnuje odgovarajuće vladino telo koje će se isključivo baviti rešavanjima problema mladih.

Da bi se uspešnije afirmisao duh preduzetništva među mlađom populacijom neophodno je izglasati budžet koji će u sebi sadržati stavku koja će se odnositi na finansiranje projekata mladih i podsticanje samozapošljavanja.

Davanje većeg značaja i sloboda omladinskim organizacijama, koje bi se bavile traženjem rešenja za probleme mladih uključujući i problem zaposlenosti, ostvariće se pružanjem zakonske regulative koja bi regulisala omladinsko organizovanje.

⁴ www.fens.org.yu/Dokumenta/Deklaracija%20o%20participaciji.doc

Vlada Srbije je nizom mera već pokušala da smanji stopu nezaposlenosti među mladima kroz smanjenje poreza i davanja za doprinose pri zapošljavanju osoba mlađih od 30 godina. Rezultati su skromni, ali je pohvalno to što je država Srbija najzad dala veći značaj rešavanju ovog problema.

Istraživanje problema

Da bismo došli do nekih egzaktnih pokazatelja o problemima zapošljavanja mladih, uradili smo anketu koja je imala za cilj da pruži odgovore na pojedina pitanja o stavovima i iskustvima mladih o poteškoćama sa kojim su se susretali prilikom potrage za prvim zaposlenjem.

Najveći broj ispitanika nameravao je da nastavi školovanje na fakultetu, dok se trećina ispitanika zadovoljila sa srednjim stručnim obrazovanjem i nameravaju da traže posao koji bi odgovarao njihovim kvalifikacijama.

Jedan mali broj ispitanika je uspeo da se zaposli u struci, a isto toliko ispitanika je morao da promeni svoje osnovno zanimanje.

Jedan broj ispitanika je nastavio doškoloavanje na višim školama verovatno kao posledica neispunjavanja njihovih prvobitnih očekivanja.

Isto toliko ispitanika je po završetku osnovnih studija na fakultetu nastavilo akademsko usavršavanje na postdiplomskim studijama bez zaposlenja.

Skoro polovina ispitanika je izjavila da je pokušala da nađe zaposlenje, od kojih samo mali broj želi da radi isključivo ono za šta su se pripremali u toku školovanja.

Mnogo mali broj ispitanika bi prihvatio bilo kakvo zaposlenje, što govori o njihovoj fleksibilnosti pri traženju zaposlenja. Neki ispitanici smatraju da će imati više šansi da nađu zaposlenje ako promene zanimanje doškoloavanjem.

Petina ispitanika smatra da ne bi otišli u inostranstvo. Nešto više od trećine ispitanika bi otišlo u inostranstvo kad ne bi mogao da nađe posao u zemlji, dok više od polovine ispitanika smatra da je najbitniji faktor lično zadovoljstvo nezavisno gde ga ostvaruje.

Ispitanici su davali različite odgovore na pitanje sa kojim preprekama su se susretali prilikom traženja posla. Zajednička prepreka za sve bila je nedostatak radnog iskustva. Bilo je pojedinaca koji nisu imali probleme tokom traženja posla, ali njih je veoma malo.

Mišljenje ispitanika o samozapošljavanju je pozitivno i sa tim se svi slažu. Međutim samo je jedan ispitanik uspeo da pokrene sopstveni posao.

Zaključak

Problemu nezaposlenosti mladih se mora pristupiti veoma ozbiljno i studiozno. Potrebno je najpre identifikovati ključne probleme, a potom ponuditi konkretna, strateška i dugoročna rešenja, koja bi u većoj meri angažovala mlade u procesu zapošljavanja.

Rešenja treba tražiti u konceptu obrazovanja, gde bi se pored znanja i veština nudila mogućnost neformalnog obrazovanja, koje bi olakšalo zapošljavanje mladih.

Potrebno je unaprediti i sisteme informisanja mladih o potencijalnim mogućnostima zapošljavanja, kako bi im se olakšao put do pronalaženja posla.

Ono što je najteže menjati jesu navike i sistem vrednosti mladih o radu, osamostaljivanju i samozapošljavanju. Promene se mogu postići kroz edukaciju i učešću nadležnih institucija, uz podršku ostalih društvenih faktora.

Literatura

<http://www.rztr.co.yu/>

http://www.startyourcareer.info/download/2007/Konferencija_INFO.pdf

www.fens.org.yu/Dokumenta/Deklaracija%20o%20participaciji.doc

www.paad.org.yu/akcioni%20plan/youth_policy_i_akcioni_plan.pdf